

ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΟΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΤΥΠΟ*

Παλαιότερα με απασχόλησε το φαινόμενο της χρήσης του παροιμιακού και γνωμικού λόγου σε δημοσιογραφικά κείμενα καθημερινών και εβδομαδιαίων Αθηναϊκών εφημερίδων¹. Εκεί έδειξα ότι οι εφημερίδες ευρύτερης κυκλοφορίας, που εκδίδονται σε μεγάλες πόλεις, αποτελούν βασικές πηγές λαογραφικού υλικού² και ότι η παροιμία είναι το μακροβιότερο είδος της λαϊκής λογοτεχνίας, «με την προοπτική μιάς ακόμα πολύ μακράς επιβίωσης»³.

Η σημερινή ανακοίνωση, η έρευνα της οποίας εστιάζεται σε παροιμιακά και γνωμικά κείμενα, όπως αυτά εκφέρονται από Έλληνες πολιτικούς και κοινοποιούνται επίσης μέσω του Αθηναϊκού Τύπου, έχει, νομίζω, μία επιπλέον ενδιαφέρουσα σημασία, καθώς η πολιτική έκφραση κατηγορήθηκε, κατά καιρούς, ως τυποποιημένη και, κατά συνέπεια, προβλέψιμη⁴. Η πρόθεσή μου δεν είναι να αναθεωρήσω την παγιωμένη αυτή αντίληψη, αλλά να δείξω ότι ο παραδοσιακός

* Μία πρώτη μορφή της εργασίας αυτής ανακοινώθηκε στην Επιστημονική Ημερίδα της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας (Αθήνα - Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, 10 Δεκεμβρίου 2007).

1. Βλ. σχετικά Μηνάς Αλ. **Αλεξιάδης**, «Δημοσιογραφικός λόγος και παροιμία», στον τόμο *Ελληνικός παραδοσιακός πολιτισμός: Λαογραφία και Ιστορία, Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος*, Επιμέλεια Χρυσούλα Χατζητάκη-Καψωμένου, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 284-296 (= *Νεωτερική Ελληνική Λαογραφία: Συναγωγή Μελετών*, Ινστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2006, σ. 93-112).

2. Βλ. και Wolfgang **Mieder**, «A Proverb is Worth a Thousand Words. Folk Wisdom in the Modern mass media». *Proverbium*, 22 (2005), σ. 167-233. – Wolfgang **Mieder** and Janet **Soblieski**, «Gold Nuggets or Fool's Gold». *Magazine and Newspaper Articles on the (Ir) Relevance of Proverbs and Proverbial Phrases*, University of Vermont, Burlington 2006.

3. Μηνάς Αλ. **Αλεξιάδης**, ό.π., σ. 293.

4. Το θέμα των σχέσεων των παροιμιών με την πολιτική έχει ήδη απασχολήσει τη διεθνή λαογραφική έρευνα. Βλ. σχετικά Wolfgang **Mieder**, *The Politics of Proverbs. From Traditional Wisdom to Proverbial Stereotypes*. University of Wisconsin Press, Wisconsin

λαϊκός λόγος (ειδικότερα η παροιμία, η παροιμιακή έκφραση, το γνωμικό) αποδεικνύει τον διαχρονικό δυναμισμό του, και, παρεμβαλλόμενος ακόμη και στο στερεότυπο πολιτικό ύφος, δίνει χρώμα και ζωηρότητα και με τη σημαντική ειδολογική ποικιλία του.

Θα ήθελα να παραθέσω εδώ και δύο σύγχρονες ρήσεις, που ειπώθηκαν από τους πολιτικούς ηγέτες Κωνσταντίνο Καραμανλή (1907-1999) και Ανδρέα Παπανδρέου (1919-1996), και οι οποίες εξελίχθηκαν κατόπιν σε παροιμιακές φράσεις: ο πρώτος, επιστρέφοντας από ταξίδι στο εξωτερικό το 1974, σε σχετική ερώτηση δημοσιογράφου, απάντησε «Έξω πάμε καλά!», ενώ ο δεύτερος στον προεκλογικό αγώνα του 1981, που εστόχευε στην πολιτική αλλαγή, διατύπωσε τη φράση «Εδώ και τώρα!», για την επικείμενη νέα διακυβέρνηση⁵.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, εξ άλλου, που χρησιμοποιούσε πολύ παροιμίες στον πολιτικό του λόγο⁶, σε μία επίσκεψη της Γενικής Γραμματέως του ΚΚΕ Αλέκας Παπαρήγα στο Προεδρικό Μέγαρο, το 1991, και αφού εκείνη τον ρώτησε για την υγεία του, της απάντησε, παρουσία δημοσιογράφων, ως εξής: – «Από υγεία καλά είμαι, κέφια δεν έχω», “αναφερόμενος προφανώς στην πολιτική κατάσταση της χώρας. Και συνέχισε:” – «Ως προς την υγεία, θα σας πω μιά κινεζική παροιμία. “Αν από υγεία είσαι καλά, σε βαθμολογούν με έναν άσσο. Αν έχεις και χρήματα, σου βάζουν ένα μηδενικό πλάι στον άσσο και γίνεται δέκα. Αν έχεις και δόξα, σου βάζουν άλλο ένα μηδενικό και το κάνουν εκατό. Και αν έχεις και καλούς φίλους, με ένα ακόμη μηδενικό φτάνεις τον αριθμό χίλια. Αλλά άμα αφαιρέσεις τον άσσο, δηλαδή την υγεία, όλα τ’ άλλα είναι... μηδέν!”»⁷.

Αναφέρω, επίσης, μιά Ρωσική λαϊκή ρήση, που διατύπωσε ο Πρόεδρος Βλαντίμιρ Πούτιν, σε συνέντευξή του σε Έλληνα δημοσιογράφο, για θέματα τρομοκρατίας. Ολοκληρώνοντας τη συνέντευξη, ο Ρώσος πολιτικός ηγέτης, και αναφερόμενος σε τρομοκρατικές ενέργειες ανά τον κόσμο, είπε: «Αν δεν χτυπήσει ο κεραυνός, ο μουζίκος (χωρικός) δεν ξυπνά. Δυστυχώς, ο κεραυνός έπεσε σε όλους»⁸.

Σημειώνω τέλος και την Κυπριακή παροιμία «Μεν σουζεις τα πόθκια σου πριν να καβαλιτζήσεις»⁹ (= δεν πρέπει να κουνάς τα πόδια σου πριν καβαλήσεις

1997. –Wolfgang Mieder, *Proverbs are the Best Policy. Folk Wisdom and American Policy*. Utah State University Press, Logan, Utah 2005.

5. Βλ. και Δημ. Σ. Λουκάτος, «Σύγχρονα Λαογραφικά», *Λαογραφία*, 32 (1982), σ. 436.

6. Πολλές παροιμίες επίσης χρησιμοποιούσε και στον δικό του πολιτικό λόγο και ο Χαρίλαος Φλωράκης (1914-2005).

7. Εφ. *Τα Νέα*, 5 Νοεμβρίου 1991, σ. 4.

8. Βλ. Βλαντίμιρ Πούτιν (συνέντευξη στον Στάθη Ευσταθιάδη), *Το Βήμα*, 5 Δεκεμβρίου 2001, σ. 5.

9. Γλαύκος Κληρίδης (σχόλιο), *Τύπος της Κυριακής*, 15 Δεκεμβρίου 2002, σ. 11.

το άλογο), που είπε ο Κύπριος πολιτικός ηγέτης Γλαύκος Κληρίδης, απαντώντας σε συγχαρητήριες ευχές δημοσιογράφων, για την ένταξη της Μεγαλονήσου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

* * *

Η έρευνα της ανακοίνωσης αυτής ήταν δειγματοληπτική, δεδομένου ότι δεν εξετάστηκαν τα Πρακτικά της Βουλής, συνεντεύξεις στην Τηλεόραση, ο τοπικός Τύπος ή βιβλία πολιτικών. Από τον Οκτώβριο του 1998 μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2007 συγκέντρωσα 129 κείμενα Αθηναϊκών πολιτικών εφημερίδων με παροιμίες, παροιμιακές εκφράσεις, παροιμιόμυθους, αρχαία και λατινικά, λαϊκά γνωμικά και εκκλησιαστικές ρήσεις, που ειπώθηκαν από Έλληνες πολιτικούς όλων των παρατάξεων ως σχόλιο, δήλωση, συνέντευξη ή παρέμβαση σε κάποιο γεγονός ή γράφτηκαν από τους ίδιους σε άρθρα, που δημοσιεύθηκαν στον Τύπο. Οι εφημερίδες, απ' όπου άντλησα το υλικό, είναι οι: *Αδέσμευτος Τύπος*, *Η Αυγή*, *Το Βήμα*, *Η Βραδυνή*, *Έθνος*, *Ελευθεροτυπία*, *Ελεύθερος Τύπος*, *Πρώτο Θέμα*, *Η Καθημερινή*, *Τα Νέα*, *Το Ποντίκι*, *Η Χώρα*, *City Press* και τα περιοδικά *Ταχυδρόμος* και *Info* («Μηνιαίο Περιοδικό Ανάλυσης»).

Η μεγαλύτερη συχνότητα¹⁰ χρήσης παροιμιακού και γνωμικού λόγου διαπιστώνεται από βουλευτές του ΠΑΣΟΚ (65 αναφορές), της Νέας Δημοκρατίας (50), του Κ.Κ.Ε. (7), του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. (4) και του ΔΗ.Κ.ΚΙ. (3).

Ο πολιτικός με τη μεγαλύτερη έφεση στον παραδοσιακό λόγο είναι ο Στέλιος Παπαθεμελής (14 αναφορές): ακολουθούν οι Ευάγγελος Βενιζέλος (9), Ντόρα Μπακογιάννη (7), Κώστας Καραμανλής (5), Προκόπης Παυλόπουλος, Κώστας Σκανδαλίδης (από 4), Μιλτιάδης Έβερτ, Γιάννης Καψής, Μανόλης Κεφαλογιάννης, Μιχάλης Λιάπης, Θεόδωρος Πάγκαλος, Αλέκα Παπαρήγα, Γιώργος Ρωμαίος, Γιώργος Σουφλιάς, Δημήτρης Τσοβόλας, Τηλέμαχος Χυτήρης (από 3), Νίκος Αθανασάκης, Μαριέττα Γιαννάκου, Άννα Διαμαντοπούλου, Απόστολος Κακλαμάνης, Δημήτρης Κουλουριάνος, Νίκος Κωνσταντόπουλος, Κώστας Λαλιώτης, Γιάννης Μαρίνος, Γιώργος Παπανδρέου, Κάρολος Παπούλιας (από 2), Θόδωρος Αναγνωστόπουλος, Σήφης Βαλυράκης, Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, Λεωτέρης Βερυβάνης, Γιώργος Βουλγαράκης, Γεράσιμος Γιακουμάτος, Ευάγγελος Γιαννόπουλος, Γιώργος Δασκαλάκης, Κώστας Γείτονας, Δημήτρης Γεωργακόπουλος, Ροδούλα Ζήση, Νίκος Κάκκαλος, Λιάνα Κανέλλη, Ιωάννης Κεφαλογιάννης, Κίμων Κουλούρης, Μήτσος Κωστόπουλος, Κωνσταντίνος Μητσο-

10. Η διάκριση του παροιμιακού και γνωμικού λόγου, ανάλογα με το πολιτικό κόμμα, δεν πρέπει να θεωρηθεί απόλυτη: μην ξεχνούμε ότι ορισμένοι πολιτικοί έχουν αλλάξει παρατάξεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Στέλιος Παπαθεμελής, ο οποίος, αφού διαχώρισε τις θέσεις του από το ΠΑΣΟΚ και τη Νέα Δημοκρατία, ίδρυσε τη 'Δημοκρατική Αναγέννηση'.

τάκης, Βασίλης Μιχαλολιάκος, Αντώνης Ντρέκος, Δημήτρης Παπαδημούλης, Μιχάλης Παπακωνσταντίνου, Γιάννος Παπαντωνίου, Γιάννης Πατάκης, Βύρων Πολύδωρας, Χρήστος Πρωτόπαπας, Δημήτρης Ρέππας, Θοδωρής Ρουσόπουλος, Κώστας Σημίτης, Μανώλης Σκουλάκης, Άρης Σπηλιωτόπουλος, Κώστας Τασούλας, Πάνος Τριγιάζης, Κώστας Τσιπλάκης, Σάββας Τσιτουρίδης, Άκης Τσοχατζόπουλος, Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη (από 1).

Από τις 129 περιπτώσεις που επισημάνθηκαν, οι 97 συγκαταλέγονται, σε μία πιο εξειδικευμένη διάκριση, στον παροιμαϊκό και οι 32 στον γνωμικό λόγο. Προσφιλή παροιμαϊκά κείμενα και γνωμικά με τις περισσότερες αναφορές είναι τα εξής: «Άλλαξε ο Μανωλιός και έβαλε τα ρούχα του αλλιώς» (7 αναφορές), «Φωνάζει ο κλέφτης, για να φοβηθεί ο νοικοκύρης» (6), «Έφτασε ο κόμπος στο χτένι» - «Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα» - «Ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη» (από 4), «Ο κόσμος τό 'χει τούμπανο και εσείς κρυφό καμάρι» - «Όπου ακούς πολλά κεράσια, κράτα και μικρό καλάθι» (3).

Αρκετές παροιμίες που εκφέρονται από τους Έλληνες πολιτικούς, έχουν χαρακτηριστικά **παραινετικά**, με σκοπό να επιστήσουν την προσοχή για πιθανούς κινδύνους: «Όποιος φεύγει από το μαντρί, τον τρώει ο λύκος»¹¹ (για την αποχώρηση του Δ. Τσοβόλα από το ΠΑΣΟΚ¹²), «Όποιος ξύνεται στη γκλίτσα του τσοπάνη, την τρώει στο κεφάλι» (για το ναυάγιο του βασιικού μετόχου¹³), «Λαγός τη φτέρη έσειε, κακό της κεφαλής του» (για την εκλογολογία του Γ. Παπανδρέου¹⁴ και για την κατάργηση του αβάτου του Αγίου Όρους, που επιδιώκουν ορισμένες γυναίκες -κάτι τέτοιο θα το μετέτρεπε σε τουριστικό θέρετρο¹⁵), «Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει» (για την εκτίμηση του Κώστα Καραμανλή, ότι το ΠΑΣΟΚ θα χάσει τις εκλογές¹⁶, για την ανακοίνωση υποψηφιοτήτων για το δημαρχιακό αξί-

11. Η παροιμία αυτή, που ειπώθηκε από τον Ευάγγελο Αβέρωφ το 1987, όταν ο Κωστής Στεφανόπουλος έφυγε από τη ΝΔ, δυσαρεστημένος από την εκλογή του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη ως αρχηγού του κόμματος, έμελλε να χρησιμοποιείται έκτοτε κατά κόρον. Βλ. σχετικά Μ. Γ. **Μερακλής**, *Θέματα Λαογραφίας*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σ. 208-209, όπου εξετάζεται η παροιμία εν γένει ως κανόνας λαϊκού δικαίου και σημειώνεται το περιστατικό της λεκτικής διαμάχης, που είχε δημιουργηθεί μεταξύ του Στεφανόπουλου και του Αβέρωφ, εξαιτίας της συγκεκριμένης παροιμίας.

12. Την παροιμαϊκή αυτή φράση (1987) από δήλωση του Ευάγγελου Αβέρωφ (1910-1990), θυμίζει ο δημοσιογράφος Γ. Λαχόπουλος (βλ. *Το Βήμα*, 23 Αυγούστου 1999, σ. 7), με αφορμή την ίδρυση του Ελληνικού Σοσιαλιστικού Κόμματος από τον Γεράσιμο Αρσένη, το οποίο πήρε μέρος στις εκλογές του 1989, χωρίς επιτυχία.

13. Ευάγγελος **Βενιζέλος** (σχόλιο), *Τα Νέα*, 7 Ιουλίου 2005, σ. 4.

14. Κώστας **Καραμανλής** (σχόλιο), *Ελεύθερος Τύπος*, 13 Ιουνίου 2005, σ. 4. Πρόκειται ειδικότερα για αφηγηματικό παροιμιόμυθο. Βλ. Δημήτριος Σ. **Λουκάτος**, *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1998 (α' έκδοση 1972), σ. 29.

15. Γιάννης **Μαρίνος** (άρθρο), *Το Βήμα*, 10 Ιουνίου 2001, σ. Α63.

16. Κώστας **Σημίτης** (σχόλιο), *Τα Νέα*, 20 Μαρτίου 2002, σ. 7.

ωμά¹⁷, για τη διαδοχολογία στο ΠΑΣΟΚ¹⁸), «Κάθε πράγμα στον καιρό του κι ο κολιός τον Αύγουστο» (για την ενδεχόμενη επιστροφή του Αντώνη Σαμαρά στη Βουλή¹⁹, για την αποχώρηση της Ντόρας Μπακογιάννη από τη δημαρχία²⁰).

Στο ίδιο πνεύμα συμβουλευτικής, σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, κινούνται και οι ακόλουθες παροιμίες: «Άκου τη γνώμη μου και από τη δική σου μη βγαίνεις» (για τον Γιώργο Παπανδρέου, που, ως υπουργός Εξωτερικών, υποστηρίχθηκε ότι συμβουλευόταν τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη²¹), «Μην αφήνεις για αύριο κάτι που μπορείς να κάνεις σήμερα» (για το έργο μετά τις εκλογές²²), «Το γοργόν και χάριν έχει» (με την αναγγελία υποψηφιότητας της Ντόρας Μπακογιάννη για το δημαρχιακό αξίωμα²³), «Απ' όσα βλέπεις τα μισά κι απ' όσα ακούς κανένα» (για τη στήριξη του Κλίντον σχετικά με τα Ελληνοτουρκικά²⁴), «Παρά φίλο δολερό, έχε φανερό εχθρό» (για την επίσκεψη Κλίντον²⁵), «Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους» (για τον ανασχηματισμό²⁶, για τη συνεργασία με την Αριστερά²⁷), «Της καλής της γίδας βαράνε τα κουνούνια και της καλής απιδιάς τα απίδια» (για το πώς πρέπει να λειτουργεί ένα δελτίο ειδήσεων²⁸), «Όποιος έχει τα γένια, έχει και τα χτένια» (για το πώς μπορεί η κυβέρνηση να λύσει το αγροτικό χωρίς συνέπειες από την Ευρωπαϊκή Ένωση²⁹), «Όταν ακούς για πολλά κεράσια, κράτα μικρό καλάθι» (για την αισιοδοξία του Λαλιώτη όσον αφορά τη λειτουργία του νέου αεροδρομίου³⁰, για τις δηλώσεις του πρωθυπουργού πριν το ταξίδι του στις ΗΠΑ³¹, για δηλώσεις περί παροχών του Καραμανλή³²), «Να μαζέψουμε στο σακούλι, φασούλι φασούλι»³³, «Όποιος φυλάει τα ρούχα του έχει τα μισά» (για την πειθαρχία του

17. Βασίλης Μιχαολιδάκος (σχόλιο), *Το Ποντίκι*, 14 Φεβρουαρίου 2002, σ. 19.

18. Άννα Διαμαντοπούλου (σχόλιο), *Τα Νέα*, 11 Σεπτεμβρίου 2001, σ. 5.

19. Ντόρα Μπακογιάννη (συνέντευξη), *Το Βήμα*, 12 Μαΐου 2004, σ. 9.

20. Ντόρα Μπακογιάννη (δήλωση), *Τα Νέα*, 12 Δεκεμβρίου 2005, σ. 11.

21. Μιχάλης Παπακωνσταντίνου (συνέντευξη), *Info* (Μηνιαίο περιοδικό Ανάλυσης), τεύχος 10, Μάρτιος 2001, σ. 56.

22. Δημήτρης Τσοβόλας (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 20 Φεβρουαρίου 2004, σ. 13.

23. Μιχάλης Λιάπης (σχόλιο), *Το Βήμα*, 12 Φεβρουαρίου 2002, σ. 9.

24. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Το Βήμα*, 25 Νοεμβρίου 1999, σ. 3.

25. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Τα Νέα*, 10 Νοεμβρίου 1999, σ. 10.

26. Ευάγγελος Βενιζέλος (δήλωση), *Τα Νέα*, 20-21 Οκτωβρίου 2001, σ. 13.

27. Μαριέττα Γιαννάκου (δήλωση), *Τα Νέα*, 18 Ιουνίου 2002, σ. 16.

28. Λιάνα Κανέλλη (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 22-23 Δεκεμβρίου 2001, σ. 64.

29. Γιάννης Πατάκης (δήλωση), *Τα Νέα*, 9 Απριλίου 2002, σ. 5.

30. Γεράσιμος Γιακουμάτος (σχόλιο), *Τα Νέα*, 2 Απριλίου 2001, σ. 5.

31. Αλέκα Παπαρήγα (σχόλιο), *Το Βήμα*, 9 Ιανουαρίου 2002, σ. Α3.

32. Ροδούλα Ζήση (δήλωση), *Τα Νέα*, 7 Ιουνίου 2004, σ. 4.

33. Ευάγγελος Βενιζέλος (δήλωση), *Το Βήμα*, 6 Μαΐου 2001, σ. Α10.

βουλευτή και τον κώδικα δεοντολογίας της Βουλής³⁴), «*Η παπάς-παπάς ή ζευγάς-ζευγάς*» (για τους διακριτούς ρόλους Εκκλησίας και Κράτους³⁵, με αφορμή την πρωτοβουλία του Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου να στείλει επιστολή στους πρωθυπουργούς των χωρών της Ε. Ε., με θέμα το Σκοπιανό³⁶), «*Ο βουλευτής δεν μπορεί να κρατάει δυό καρπούζια σε μία μασχάλη*» (για το ασυμβίβαστο της βουλευτικής ιδιότητας³⁷), «*Ο βάτραχος που είναι σ' ένα πηγάδι, βλέπει το μέγεθος του ουρανού ίσιο με το στόμιο του πηγαδιού*» (Κινέζικη παροιμία, για την αποφυγή της "κοντόφθαλμης" θεώρησης στο θέμα της αλλαγής ηγεσίας στον "Συνασπισμό")³⁸.

Άλλη πρόθεση έχουν παροιμίες, που εκφράζονται για να **κατηγορήσουν** πολιτικές τακτικές αντιπάλων, με τρόπο βεβαίως μεταφορικό: «*Έφτασε ο κόμπος στο χτένι*» (για το έργο της κυβέρνησης³⁹, για το Κυπριακό και την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁴⁰, για τα οικονομικά σκάνδαλα της κυβέρνησης και την απομάκρυνση του Υφυπουργού Οικονομικών Αδάμ Ρεγκούζα⁴¹, για το Σκοπιανό ζήτημα⁴²), «*Δεν μπορείτε να μοιράσετε δυό γαϊδουριών άχυρα*» (για τις διαφωνίες της κυβέρνησης⁴³), «*Εκεί που μας χρωστάγανε, μας πήραν και το βόδι*» (απάντηση σε βουλευτή του ΠΑΣΟΚ στη Βουλή για την Τοπική Αυτοδιοίκηση⁴⁴), «*Θα δουλεύουν τα άλογα, για να τρώνε τα γαϊδούρια*» (για τις προτάσεις του Σκανδαλίδη σχετικά με τον εκλογικό νόμο⁴⁵), «*Φωνάζει ο κλέφτης, για να φοβηθεί ο νοικοκύρης*» (για τη στάση του Λαλιώτη, που ρίχνει όλη την ευθύνη των δημοσίων έργων στη ΝΔ⁴⁶, για τη βεντέτα Λαλιώτη - Μητσοτάκη⁴⁷, για την κατηγορία του ΠΑΣΟΚ, ότι η ΝΔ δεν συμβάλλει στην καταπολέμηση του μαύρου χρήματος⁴⁸, για τη ΝΔ που υποβιβάζει το επίτευγμα των Ολυμπιακών Αγώνων⁴⁹), «*Φωνάζει ο φταιχτής, για να φοβηθεί ο νοικοκύρης*»

34. Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 1 Απριλίου 2002, σ. 14.

35. Τηλέμαχος Χυτήρης (σχόλιο), *Η Καθημερινή*, 26 Οκτωβρίου 2002, σ. 4.

36. Νίκος Αθανασάκης (δήλωση), *Ελευθεροτυπία*, 20 Νοεμβρίου 2004, σ. 15.

37. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης (δήλωση), *Τα Νέα*, 28 Ιανουαρίου 2003, σ. 9.

38. Πάνος Τριγιάζης (άρθρο), *Αυγή*, 23 Δεκεμβρίου 2007, σ. 10.

39. Κώστας Καραμανλής (δήλωση), *Τα Νέα*, 30-31 Μαρτίου 2002, σ. 7.

40. Γιώργος Ρωμάος (άρθρο), *Το Βήμα*, 26 Μαΐου 2002, σ. Α12.

41. Νίκος Αθανασάκης (σχόλιο), *Τα Νέα*, 8-9 Οκτωβρίου 2005, σ. 9.

42. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Το Βήμα*, 23 Οκτωβρίου 2005, σ. 92.

43. Ευάγγελος Βενιζέλος (δήλωση), *Το Βήμα*, 20 Μαΐου 2005, σ. 10.

44. Κώστας Τσιπλάκης (σχόλιο), *Το Βήμα*, 13 Δεκεμβρίου 2003, σ. 13.

45. Δημήτρης Γεωργακόπουλος (σχόλιο), *Το Βήμα*, 23 Ιουλίου 2003, σ. 8.

46. Σάββας Τσιτουρίδης (σχόλιο), *Η Χώρα*, 12 Ιουνίου 2001, σ. 7.

47. Θόδωρος Αναγνωστόπουλος (συνέντευξη), *Έθνος της Κυριακής*, 11 Νοεμβρίου 2001, σ. 12.

48. Μιχάλης Λιάπης (συνέντευξη), *Τύπος της Κυριακής*, 13 Ιουλίου 2003, σ. 16.

49. Ευάγγελος Βενιζέλος (σχόλιο), *Ελευθεροτυπία*, 28 Αυγούστου 2004, σ. 3.

(για το θέμα του Χρηματιστηρίου⁵⁰), «Φωνάζει ο κλέφτης, για να μην ακουστεί ο νοικοκύρης» (η ΝΔ δεν έχει πρόγραμμα, γιατί της το έκλεψε το ΠΑΣΟΚ⁵¹).

Με διάθεση αρνητικής κριτικής εκφράζεται και η αδυναμία ουσιαστικής βελτίωσης της πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης: «Άλλαξε ο Μανωλιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς» (για τον ανασχηματισμό της κυβέρνησης⁵², για τη διαδοχή Σημίτη από Παπανδρέου^{53, 54, 55}, για το ενδεχόμενο να ανέβει στην εξουσία η Ν.Δ.⁵⁶), «Θα αλλάξει ο Μανωλιός και θα φορέσει το παντελόνι του αλλιώς» (για τα σενάρια διαδοχής του Κ. Σημίτη⁵⁷), «Άλλαξε ο Μανωλιός κι έβαλε το καπέλο του αλλιώς»⁵⁸, «Τον γουρουνιού τα μάτια, γουρουνίσια βλέπουν» (το όχι της κυβέρνησης για τη σύσταση εξεταστικής επιτροπής για το νέο παιχνίδι του ΟΠΑΠ⁵⁹), «Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν εκράτεις» (για τις υποσχέσεις του Ανδρέα Παπανδρέου^{60, 61}), «Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν ετήρεις» (για τον Κώστα Σημίτη⁶²), «Πού ήσουν νύτη πού 'λεγες πως θα γινόμουν άλλος» (για τον Θ. Ρουσόπουλο, τον οποίο απείλησε με υπενθύμιση όσων έλεγε για την πολιτική Μητσοτάκη, όταν ήταν δημοσιογράφος⁶³), «Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλαι» (απάντηση στον Ευ. Βενιζέλο για τις διαφωνίες της κυβέρνησης⁶⁴), «Στον κουφού την πόρτα, όσο θέλεις βρόντα» (το ΠΑΣΟΚ μάταια προσπαθεί

50. Κώστας Καραμανλής (σχόλιο), *Το Βήμα*, 2 Φεβρουαρίου 2001, σ. 3.

51. Γιάννης Μαρνός (άρθρο), *Το Βήμα*, 18 Νοεμβρίου 2001, σ. 68.

52. Άρης Σπηλιωτόπουλος (σχόλιο), *Αδέσμευτος Τύπος* (Δ. Ρίζου), 30 Οκτωβρίου 1998, σ. 13. Πρόκειται για παροιμιακή εικόνα που έχει μέσα της τον μύθο. Βλ. Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Νεοελληνικοί παροιμιακοί μύθοι*, ό.π., σ. 4.

53. Μιλτιάδης Έβερτ (συνέντευξη), *Τύπος της Κυριακής*, 11 Μαΐου 2003, σ.11.

54. Δημήτρης Τσοβόλας (συνέντευξη), *Τύπος της Κυριακής*, 4 Ιανουαρίου 2004, σ. 14.

55. Γιώργος Σουφλιάς (συνέντευξη), *Η Καθημερινή*, 11 Ιανουαρίου, 2004, σ. 6.

56. Αλέκα Παπαρήγα (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 13 Οκτωβρίου 2003, σ. 14.

57. Μιλτιάδης Έβερτ (δήλωση), *Το Βήμα*, 23 Φεβρουαρίου 2003, σ. Α28.

58. Γιώργος Παπανδρέου (δήλωση), *Το Βήμα της Κυριακής*, 26 Δεκεμβρίου 2004, σ. 8.

59. Σατιρίζεται η σχέση του Γ. Π. με την Ελληνική γλώσσα. Στη συζήτηση για τον προϋπολογισμό χρησιμοποίησε τη «βερσιόν» (παραλλαγή - διαφοροποίηση) της παροιμίας.

60. Μανώλης Κεφαλογιάννης (δήλωση), *Το Βήμα*, 17 Δεκεμβρίου 1999, σ. 11.

61. Θεόδωρος Πάγκαλος (σχόλιο), *Το Βήμα*, 7 Οκτωβρίου 2001, σ. 3.

62. Προκόπης Παυλόπουλος (σχόλιο), *Η Χώρα*, 18 Μαρτίου 2006, σ. 6.

63. Νίκος Κωνσταντόπουλος (σχόλιο), *Η Καθημερινή*, 13 Ιουλίου 2003, σ. 8.

64. Κώστας Δαλιώτης (σχόλιο), *Το Βήμα*, 13 Δεκεμβρίου 2001, σ. 3.

65. Ιωάννης Κεφαλογιάννης (απάντηση στον Βενιζέλο), *Το Βήμα*, 20 Μαΐου 2005, σ. 10.

να ανοίξει δρόμους συνεργασίας⁶⁵), «Οποιος βαριέται να ζυμώσει, δέκα μέρες κοσκινίζει» (Νόμος «πόθεν έσχες» για το σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου⁶⁶).

Πιο συγκεκριμένα, καταδικάζονται λανθασμένοι χειρισμοί σε ζητήματα μείζονος σημασίας: «Να σε κάψω, Γιάννη, να σ' αλείψω λάδι» (για τις περικοπές της κυβέρνησης στο εισόδημα των ασθενέστερων τάξεων⁶⁷), «Να πιάνουμε την ουρά του γαϊδάρου να μην στάξει. Στάζει ολόκληρος ο γαϊδαρος» (για την απαγόρευση του καπνίσματος στη Βουλή· καλύτερα να απαγορεύονταν οι διαφημίσεις τσιγάρων⁶⁸), «Φιλάμε τα πόδια του κεφαλιού που δεν σκύβει» (η Τουρκική αυτή παροιμία αφιερώνεται στην ευπιστία των Ελλήνων, ότι οι Τούρκοι έχουν αλλάξει⁶⁹), «Οποιος θέλει να γελιέται, βρίσκει και τότε γελούν» (επειδή πιστέψαμε τις δηλώσεις του Κλίντον για τα Ελληνοτουρκικά⁷⁰), «Αντί να χτυπάνε τον γαϊδαρο, χτυπάνε το σαμάρι» (για την πρόταση αλλαγής του συμβόλου του ΠΑΣΟΚ⁷¹).

Οι παροιμίες οικονομικού περιεχομένου εκφράζονται επίσης με σκοπό να φέξουν συμφεροντολογικές πρακτικές: «Ο Εβραίος σαν φτωχαίνει, τα παλιά τεφτέρια πιάνει» (για την απεγνωσμένη προσπάθεια του Υπουργού Οικονομικών να εισπράξει ό,τι και όπως μπορεί⁷²), «Βοήθα με φτωχέ, για να μη σου μοιάσω» (για την αγανάκτηση του οικονομικού επιτελείου με την αύξηση της τιμής των ζαρζαβατικών⁷³), «Μνημόσυνο με ξένα κόλλυβα δεν γίνεται» (για τα μεγάλα έργα που θεωρεί δικά της η Ν.Δ.⁷⁴), «Ο ηστικός καρβέλια ονειρεύεται» (για όσους θέλουν να υπουργοποιηθούν⁷⁵, για το ενδεχόμενο πρόωρων εκλογών^{76, 77}).

Στη χρήση των παροιμιών εν γένει συχνή είναι και η έντονη ειρωνεία:

65. Κώστας Σκανδαλίδης (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 14 Νοεμβρίου 1999, σ. 20.

66. Προκόπης Παυλόπουλος (άρθρο), *Το Βήμα*, 24 Απριλίου 2003, σ. Α13.

67. Γιώργος Σουφλιάς (δήλωση), *Τα Νέα*, 3 Σεπτεμβρίου 2003, σ. 4.

68. Γιάννης Καψής (δήλωση), *Τα Νέα*, 5 Νοεμβρίου 2001, σ. 5. Ο διαλογικός αυτός παροιμιόμυθος (βλ. Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*, ό.π., σ. 29) χρησιμοποιείται για όσους λυπούνται τις μικροζημιές ύστερα από μεγάλες που έπαθαν, σύμφωνα με την παλαιότερη ιστορία, όπου ένας γαϊδαρος έπεσε μέσα στο πηγάδι και φοβήθηκε κάποιος να μην στάξει η ουρά του μέσα.

69. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Τα Νέα*, 17 Αυγούστου 2000, σ. 8.

70. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Το Βήμα*, 25 Νοεμβρίου 1999, σ. 3.

71. Λευτέρης Βερυβάκης (σχόλιο), *Τα Νέα*, 3-4 Μαρτίου 2001, σ. 13.

72. Κωνσταντίνος Μητσοτάκης (δήλωση), *Το Βήμα*, 10 Οκτωβρίου 2003, σ. 12.

73. Δημήτρης Κουλουριάνος (άρθρο), *Τα Νέα*, 11-13 Μαρτίου 2000, σ. 6.

74. Ευάγγελος Βενιζέλος (δήλωση), *Τα Νέα*, 8 Ιουνίου 2004, σ. 4.

75. Μιλτιάδης Έβερτ (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 6 Δεκεμβρίου 1998, σ. 10.

76. Μιχάλης Λιάπης (δήλωση), *Το Βήμα*, 12 Φεβρουαρίου 2002, σ. 9.

77. Ιωάννης Καψής (συνέντευξη), *Το Βήμα*, 15 Μαρτίου 2002, σ. 6.

«Γιάννης κερνάει και Γιάννης πίνει» (για τον ρόλο του Σωκράτη Κόκκαλη στα ποδοσφαιρικά παρασκήνια της περιόδου εκείνης⁷⁸), «Ζήσε, Μαύρε μου, να φας τριφύλλι και τον Αύγουστο σταφύλι» (για την επίλυση του Σχοπιανού ζητήματος⁷⁹), «Ο δρόμος ανοιχτός και τα σκυλιά δεμένα» (για τη συρρίκνωση του ασφαλιστικού δικαιώματος, εφόσον δεν υπάρχει πλέον φόβος σοβιετοποίησης των χωρών της ευρωζώνης⁸⁰), «Όλα τά 'χε η Μαριορή, ο φερετζές της έλειπε» (για το ανεπίκαιρο του ζητήματος «πολιτικός ή θρησκευτικός γάμος»⁸¹), «Από την πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλα» (αντί για τις ταυτότητες συζητείται το θέμα των σεισμοπαθών⁸²), «Αλλού τα καθαρίσματα κι αλλού γεννούν οι κόττες» (τα δύο μεγάλα κόμματα δεν έχουν αντιληφθεί την αδιαφορία των ψηφοφόρων για την πολιτική⁸³), «Ο κόσμος τό 'χει τούμπανο και εσείς κρυφά καμάρι» (για την έλλειψη διαφάνειας στο νέο παιχνίδι του ΟΠΑΠ⁸⁴, για την εκλογολογία⁸⁵, για την ύπαρξη κομματικών προβλημάτων⁸⁶), «Χωριό που φαίνεται, κολαούζο δεν θέλει» (για τη δήλωση του Μανόλη Κεφαλογιάννη για «κυβέρνηση καραγκιόζηδων»⁸⁷), «Ο καλός ο καπετάνιος στη φουρτούνα φαίνεται» (για τις δύσκολες στιγμές της κυβέρνησης⁸⁸), «Όλα τα στραβά τα καρβέλια, τα φτιάχνει η νύφη» (επειδή κατηγορήθηκε συγκεκριμένος πολιτικός από την εφ. «Ριζοσπάστης»), ότι την Πρωτομαγιά πήγε στη συγκέντρωση της ΓΣΕΕ⁸⁹), «Στραβός βελόνα γύρευε μέσα στον αχερώνα και ο κουφός τον έλεγε την άκουσα που βρόντα» (για την αθέτηση των δεσμεύσεων της Τουρκίας, να μην διεκδικεί Ελληνικά νησιά⁹⁰).

Ο παροιμιακός λόγος εκφέρεται επίσης με ύφος **προκλητικό**: «Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα» (από τον γνωστό Αισώπειο μύθο, με αφορμή σχετικές

78. Μανόλης Κεφαλογιάννης (συνέντευξη), *Η Καθημερινή*, 12 Νοεμβρίου 2000, σ. 10.

79. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Το Βήμα*, 23 Οκτωβρίου 2005, σ. 92.

80. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Τα Νέα*, 25 Απριλίου 2001, σ. 16.

81. Κώστας Σκανδαλίδης (σχόλιο), *Ελευθεροτυπία*, 26 Μαΐου 2001, σ. 61.

82. Απόστολος Κακλαμάνης (σχόλιο στη Βουλή), *Τα Νέα*, 8-9 Ιουλίου 2000, σ. 12.

83. Γιώργος Ρωμάιος (σχόλιο), *Το Βήμα*, 21 Δεκεμβρίου 2003, σ. 18. Ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*, ό.π., σ. 47, τον εντάσσει στους περιγραφικούς παροιμιόμυθους.

84. Δημήτρης Τσοβόλας (σχόλιο), *Το Βήμα*, 17 Δεκεμβρίου 1999, σ. 11.

85. Θόδωρος Πάγκαλος (άρθρο), *Τα Νέα*, 17 Ιανουαρίου 2000, σ. 8.

86. Μανόλης Σκουλάκης, *Τα Νέα* (σχόλιο), 1 Φεβρουαρίου 2002, σ. 5.

87. Τηλέμαχος Χυτήρης (σχόλιο), *Τα Νέα*, 4 Μαΐου 2006, σ. 9.

88. Μαριέττα Γιαννάκου (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 18 Ιουνίου 2002, σ. 16.

89. Μήτσος Κωστόπουλος (δήλωση), *Τα Νέα*, 22-23 Δεκεμβρίου 2001, σ. 17.

90. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Τα Νέα*, 29-30 Ιανουαρίου 2000, σ. 10. Όπως σημειώνει ο Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*, ό.π., σ. 38, πρόκειται για «υπερβολικά πλαστή αφήγηση, που ειρωνεύεται όσους παριστάνουν τους ειδικούς σε άσχετες αρμοδιότητες».

δηλώσεις του τότε πρωθυπουργού για πρόωρες εκλογές⁹¹, για την επανεκλογή Στεφανόπουλου στην προεδρία⁹², για τη διαφάνεια⁹³, για τη διαφορετική άποψη, που πρέπει να εκφράζεται⁹⁴), «Κοντός ψαλμός, αλληλούια» (για τις εκλογές του 2004⁹⁵), «Απρίλης, Μάης κοντά το θέρος» (για το πότε προβλέπονται εκλογές⁹⁶).

Εκφράζονται κάποτε και **πεσιμιστικά** μηνύματα: «Κάθε μέρα δεν είναι πα-
σχαλιά» (για το ενδεχόμενο να ορθοποδήσει το ΠΑΣΟΚ⁹⁷), «Ένας κούκος δεν
φέρει την άνοιξη» (για τις ιδεολογικές αρχές του Γιάννη Καψή σχετικά με τη
διαφάνεια⁹⁸, για τον Δημήτρη Αβραμόπουλο⁹⁹, για τις ατομικές προσπάθειες
στελεχών της ΝΔ¹⁰⁰, για τις φιλελεύθερες λύσεις του Γιώργου Παπανδρέου¹⁰¹),
«Στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα» (για πιθανές συμβιβαστικές σημερινές
θέσεις στις συνομιλίες του Πρωθυπουργού στο Κυπριακό¹⁰², για το Μακεδονικό
ζήτημα¹⁰³), «Και η πίτα δική της (της πλουτοκρατίας) και ο σκύλος χορτάτος
δεν γίνεται»¹⁰⁴.

Με διάθεση **υπεράσπισης** και σκοπό να προασπίσουν το συμφέρον της παρά-
ταξής τους, οι Έλληνες πολιτικοί εκφράζονται συχνά με παροιμιακό λόγο: «Όσα
ξέρει ο νοικοκύρης, δεν τα ξέρει ο κόσμος όλος» (ο ανασχηματισμός είναι θέμα
του Πρωθυπουργού¹⁰⁵), «Φάγαμε το βόδι και μας έμεινε η ουρά» (το ΠΑΣΟΚ
πρέπει να συνεχίσει το έργο του¹⁰⁶), «Καθαρός ουρανός, αστραπές δεν φοβάται»
(για τα όσα καταλόγιζε στον Ευάγγελο Γιαννόπουλο γνωστός δημοσιογράφος¹⁰⁷,
για την άρνηση της κυβέρνησης να εξετασθούν θέματα διαφάνειας¹⁰⁸), «Τι έπρε-

91. Κώστας Καραμανλής (δήλωση), *Αδέσμευτος Τύπος*, 4 Νοεμβρίου 1998, σ. 1.

92. Κώστας Δαλιώτης (σχόλιο), *Τα Νέα*, 19 Ιουλίου 1999, σ. 11.

93. Ευάγγελος Βενιζέλος (δήλωση), *Τα Νέα*, 1 Σεπτεμβρίου 2000, σ. 8.

94. Άκης Τσοχατζόπουλος (δήλωση), *Τα Νέα*, 27-28 Ιανουαρίου 2001, σ. 13.

95. Κώστας Σκανδαλίδης (συνέντευξη), *Το Βήμα*, 31 Αυγούστου 2003, σ. 6.

96. Μανόλης Κεφαλογιάννης (συνέντευξη), *Τύπος της Κυριακής*, 30 Νοεμβρίου 2003, σ. 22.

97. Γιώργος Σουφλιάς (συνέντευξη), *Τύπος της Κυριακής*, 3 Ιουνίου 2001, σ. 19.

98. Γιάννης Καψής (συνέντευξη), *Το Βήμα*, 14 Ιουλίου 1999, σ. 7.

99. Ντόρα Μπακογιάννη (δήλωση), *Ταχυδρόμος*, 30 Δεκεμβρίου 2000, σ. 4.

100. Ντόρα Μπακογιάννη (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 10 Σεπτεμβρίου 2001, σ. 12.

101. Ντόρα Μπακογιάννη (συνέντευξη), *Η Καθημερινή*, 22 Φεβρουαρίου 2004, σ. 12.

102. Τηλέμαχος Χυτήρης (σχόλιο), *Τα Νέα*, 15 Νοεμβρίου 2004, σ. 8.

103. Δημήτρης Παπαδημούλης (συνέντευξη), *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 27 Οκτωβρίου 2007, σ. 7.

104. Αλέκα Παπαρήγα (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 29 Ιανουαρίου 2001, σ. 12.

105. Ντόρα Μπακογιάννη (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 4 Δεκεμβρίου 2005, σ. 8.

106. Απόστολος Κακλαμάνης (δήλωση), *Τα Νέα*, 28 Μαρτίου 2000, σ. 3.

107. Ευάγγελος Γιαννόπουλος (δήλωση), *Ελευθεροτυπία*, 1 Απριλίου 2000, σ. 48.

108. Ντόρα Μπακογιάννη (συνέντευξη), *Ελευθεροτυπία*, 12 Ιουλίου 2003, σ. 21.

πε να πει το ΠΑΣΟΚ, *Σφάξε με αγά μου, για ν' αγιάσω;*) (με αφορμή την αντίδραση του ΠΑΣΟΚ στην αρνητική διαφήμιση της Ν.Δ.¹⁰⁹).

Ο γνωμικός λόγος, από την άλλη πλευρά, έχει περισσότερο αποφθεγματική και αμεσώτερα, ευθύτερα διδακτικό χαρακτήρα. Με σκοπό την επιγραμματική διατύπωση, οι πολιτικοί χρησιμοποιούν *συνήθεις αρχαίες ρήσεις*: «*Το μη χείρον βέλτιστον*» (για την ακινησία στο Κυπριακό¹¹⁰), «*Ουδέν κακόν αμιγές καλού*» (για την κρίση των Ιμίων, την υπόθεση Οτσαλάν¹¹¹, την κυβερνητική σύνθεση¹¹²), «*Σπεύδε βραδέως*» (για τη δυστοκία στην επιλογή υποψηφίων σε Δήμους και Νομαρχίες¹¹³), «*Ο κύβος ερρίφθη*»¹¹⁴, «*Ουκ εν τω πολλώ το ευ*» (για το πολυπληθές υπουργικό σχήμα¹¹⁵), «*Παν μέτρον άριστον - Μηδέν άγαν*» (η ΝΔ είναι η έκφραση της Ελληνικής κοινωνίας που θέλει το μέτρο¹¹⁶), «*Κοινή γαρ η τύχη και το μέλλον...*» [άόρατον] (ότι ταυτίζεται πολιτικά με άλλον συγκεκριμένο πολιτικό¹¹⁷), «*Κοινή γαρ η τύχη... κοινή και η ευθύνη*» (συλλογική η ευθύνη για την κρίση¹¹⁸), «*Ωδινεν όρος και έτεκε μυν*» (για το σενάριο του περιορισμένου ανασχηματισμού¹¹⁹, για τον ανασχηματισμό της κυβέρνησης¹²⁰), «*Το δις εξαμαρτείν ουκ ανδρός σοφού*» (δεν πρέπει να δημοσιοποιούνται ονόματα τρομοκρατών, προτού να είμαστε σίγουροι¹²¹), «*Αρχή άνδρα δείκνυσσι*» (το όνομα δεν αρκεί —για Καραμανλή και Παπανδρέου—¹²²), «*Σήμερον εμού αύριον ετέρου και ουδέποτε τινός*» (για την υποψηφιότητά του στο Πολιτικό Συμβούλιο¹²³), «*Η αρχή είναι το ήμισυ του παντός*»¹²⁴ (για το έργο, που πρέπει να αναλάβει το ΠΑΣΟΚ μετά την ανάδειξη αρχηγού του κόμματος).

109. Γιώργος Δασκαλάκης (δήλωση), *Τα Νέα*, 1-2 Απριλίου 2000, σ. 13. Βλ. σχετικά Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*, ό.π., σ. 127-128. Πρόκειται για φραστικό παροιμιόμυθο, που λεγόταν για τους μοιrolάτρες της Τουρκοκρατίας.

110. Κάρολος Παπούλιας (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 30 Οκτωβρίου 2000, σ. 9

111. Ευάγγελος Βενιζέλος (συνέντευξη), *Η Καθημερινή*, 7 Μαρτίου 1999, σ. 12.

112. Προκόπης Παυλόπουλος (δήλωση), *Η Καθημερινή*, 6 Ιουλίου 2003, σ. 2.

113. Κώστας Γείτονας (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 11 Απριλίου 2002, σ. 16.

114. Κώστας Καραμανλής (δήλωση), *Τα Νέα*, 23 Δεκεμβρίου 1999, σ. 9.

115. Άννα Διαμαντοπούλου (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 28 Οκτωβρίου 2001, σ. 6.

116. Προκόπης Παυλόπουλος (συνέντευξη), *Το Βήμα*, 22 Μαρτίου 2000, σ. 10.

117. Νίκος Κάκιαλος (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 28 Νοεμβρίου 1999, σ. 12.

118. Γιώργος Ρωμάος (άρθρο), *Το Βήμα*, 13 Μαΐου 2001, σ. Α 10.

119. Θεόδωρής Ρουσόπουλος (δήλωση), *Πρώτο Θέμα*, 29 Ιανουαρίου 2006, σ. 10.

120. Κάρολος Παπούλιας (σχόλιο), *Το Θέμα*, 5-6 Ιουλίου 2006, σ. 15.

121. Χρήστος Πρωτόπαπας (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 20 Ιανουαρίου 2002, σ. 8.

122. Κίμων Κουλούρης (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 14 Μαΐου 2002, σ. 14.

123. Δημήτρης Ρέππας (συνέντευξη), *City Press*, 21 Φεβρουαρίου 2005, σ. 6.

124. Κώστας Σκανδαλίδης (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 8 Νοεμβρίου 2007, σ. 9.

Χρησιμοποιούνται συχνά, πέρα από τις λαϊκές παροιμίες, και **αποφθεγματικές φράσεις** του Θουκυδίδη, του Πλούταρχου, του Δημόκριτου, του Ηράκλειτου κ.ά., που προσδίδουν στην έκφραση των πολιτικών **λογιότερο** τόνο: «*Δυνατά οι προύχοντες πράττουν και οι ασθενείς ξυγχωρούσι*» -Θουκυδίδης- (=Οι ισχυροί κάνουν ό,τι τους επιτρέπει η δύναμή τους και οι αδύνατοι υποχωρούν), (για το Κυπριακό¹²⁵), «*Χείροσι νόμοις ακινήτοις χρωμένη πόλις κρείττων εστίν ή καλώς έχουσιν ακύριοι*» -Θουκυδίδης- (= Ευτυχέστερη είναι η πολιτεία που κυβερνάται με κακούς νόμους που εφαρμόζονται, παρά εκείνη με καλούς που δεν εφαρμόζονται¹²⁶), «*Πάταξον μεν, άκουσον δε*»¹²⁷ -Θεμιστοκλής-, «*Η προς λαλείν ακρασία (=πολυλογία) κενόν τον λόγον ποιεί και ανόητον*»¹²⁸ -Πλούταρχος- (για τις δηλώσεις Κλίντον σχετικά με τα Ελληνοτουρκικά), «*Πάντων κάκιστον η ευπετεία παιδεύσαι την νεότητα*» -Δημόκριτος- (=Απ' όλα τα κακά το χειρότερο είναι η προχειρότητα, με την οποία μορφώνεται η νεότητα¹²⁹), «*Τα πάντα ρει και ουδέν μένει*» -Ηράκλειτος- (για τις πολιτικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας¹³⁰).

Γνωμικά, τα οποία σημειώνονται με την παράθεση και των ονομάτων αυτών που δήθεν τα διατύπωσαν (π.χ. «*Όλα είναι ματαιώτης, πού 'λεγε κι ο Παναγιώτης*», «*Καλότυχος που ζήσε! έλεγ' η Μαριά του Ζήση*»), χαρακτηρίζονται στη διεθνή παροιμιολογική έρευνα ως **βελλερισμός**¹³¹.

Χρησιμοποιούνται ακόμη αρχαία, νεώτερα Ελληνικά και Λατινικά γνωμικά, χωρίς να δηλώνεται πάντα η προέλευσή τους: «*Φοβού τους Λαναούς και δώρα φέροντες*»¹³² (είπε Έλληνας υπουργός, μειδιώντας, ενώ προσέφερε δώρα στον πρώην βασιλιά και τότε πρωθυπουργό της Βουλγαρίας Συμεών¹³³, ενώ άλλος υφυπουργός τώρα, χαριτολογώντας, το επανέλαβε με αφορμή δώρα που

125. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Τα Νέα*, 6 Οκτωβρίου 2000, σ. 10.

126. Στέλιος Παπαθεμελής (συνέντευξη), *Ελευθεροτυπία*, Αφιέρωμα: «25 χρόνια 17 Νοέμβρη», 15 Απριλίου 2000, σ. 11.

127. Μιχάλης Παπακωνσταντίνου (συνέντευξη), *Info* (Μηνιαίο περιοδικό Ανάλυσης), τεύχος 10, Μάρτιος 2001, σ. 56.

128. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Το Βήμα*, 25 Νοεμβρίου 1999, σ. 3.

129. Στέλιος Παπαθεμελής (άρθρο), *Το Βήμα*, 2 Σεπτεμβρίου 2006, σ. 7.

130. Δημήτρης Κουλουριάνος (άρθρο), *Τα Νέα*, 18-19 Νοεμβρίου 2000, σ. 7.

131. Βλ. σχετικά Δημ. Σ. Λουκάτος, «Βελλερισμοί ή παροιμίες και φράσεις επιμαρτυρούμενες», Προσφορά εις Στίλπωνα Π. Κυριακίδη (Παράρτημα «Ελληνικών», αρ. 4), Θεσσαλονίκη 1953, σ. 442-455 (=Αριστείδης Ν. Δουλαβέρας (εισαγωγή-επιμέλεια), *Η παροιμιολογική και παροιμιογραφική εργογραφία του Δημητρίου Σ. Λουκάτου*, Πορεία, Αθήνα 1994, σ. 50-53 και 242-259).

132. Τα λόγια αυτά ειπώθηκαν από τον Λαοκώοντα προς τους Τρώες, για να μην δεχθούν εντός των τειχών της πόλης τον Δούρειο Ίππο. Η φράση λέγεται, για να επιστήσουμε την προσοχή σε επικείμενη επιβουλή. Βλ. τον γνωστό στίχο από την Αινειάδα του Βιργιλίου (II, 49) «*timeo Danaos et dona ferentes*».

133. Γιάννος Παπαντωνίου (σχόλιο), *Τα Νέα*, 13 Φεβρουαρίου 2002, σ. 3.

προσέφερε σε συμμαχικούς αξιωματικούς του Ελληνικού στρατοπέδου στο Κόσοβο¹³⁴), «Ου συ με λοιδορείς ἀλλ' ο τόπος» (για την απόφαση του Μάθιου Νίμιτς, ότι ο Μέγας Αλέξανδρος υπήρξε 'σφαγέας των λαών'¹³⁵), «Και οι κρίνοντες κρίνονται...»¹³⁶ (για διαφωνίες βουλευτών της Ν.Δ. σε νομοσχέδιο), «*Errare humanum est. Perseverare diabolicum*» (για τη διάταξη που απαγορεύει την επανεκλογή νομάρχη για δεύτερη φορά¹³⁷), «*Scripta manent*» (απάντηση στην ερώτηση, γιατί έστειλε επιστολή για στρατηγική νίκης στο κόμμα του¹³⁸), «*Do ut des*» (τα διαπλεκόμενα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα γνωρίζουν μόνο το αξίωμα της συναλλαγής και του πάρε- δώσε¹³⁹).

Οι ευαγγελικές ρήσεις εκφέρονται συνήθως, όπως και άλλες λόγιες, από τις Γραφές αυτολεξεί: «Ουκ ήλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι» (κατά την παραλαβή του χαρτοφυλαχίου του Υπουργείου Πολιτισμού¹⁴⁰), «Πάντα ὅσα ἀν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς»¹⁴¹ (για τη στάση ζωής, που προβάλλει η Εκκλησία), «Ο σώζων εαυτὸν σωθήτω» (για τους βουλευτές του τότε κυβερνώντος κόμματος¹⁴²· ἀλλὰ καὶ κατὰ την περίπτωση παραφρασμένες: «Ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τι λέγουσι» (για τη διαγραφή του¹⁴³).

Ὅπως βλέπουμε καὶ ἀπὸ τὸ τελευταῖο παράδειγμα (υπάρχουν καὶ ἄλλα σχετικὰ σε ὅσα ἀναφέρθηκαν), οἱ πολιτικοὶ τροποποιοῦν μερικές φορές τις παροιμίες καὶ τὰ γνωμικά, παρὰ τὴ στερεοτυπία που τὰ χαρακτηρίζει, σε προσωδιακὸ, μορφολογικὸ, συντακτικὸ ἢ λεξιλογικὸ ἐπίπεδο¹⁴⁴. Ἡ διαφοροποίηση αὐτὴ γίνεται βέβαια, γιὰ νὰ προσαρμοστῇ ὁ λόγος στὸ θέμα που θίγεται, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ζωντανέψει ἡ τυποποιημένη ἔκφραση: «Φωνάζει ὁ φταίχτης γιὰ νὰ φορηθεῖ ὁ νοικοκύρης», «Φωνάζει ὁ κλέφτης γιὰ νὰ μὴν ἀκουστεῖ ὁ νοικοκύρης», «Θα ἀλλάξει ὁ Μανωλιὸς καὶ θα φορέσει τὸ παντελόνι του ἀλλιῶς», «Ἀλλάξε ὁ Μα-

134. Κώστας Τασούλας (δήλωση), *Τα Νέα*, 31 Δεκεμβρίου 2007, σ. 5.

135. Στέλιος Παπαθεμελής (ἄρθρο), *Το Βήμα*, 13 Οκτωβρίου 2007, σ. Α13.

136. Γιώργος Βουλγαράκης (δήλωση), *Η Βραδυνή*, 26 Οκτωβρίου 2007, σ. 7.

137. Θεόδωρος Πάγκαλος (ἄρθρο), *Το Βήμα*, 18 Νοεμβρίου 2001, σ. Α8.

138. Σήφης Βαλυράκης (συνέντευξη), *Τα Νέα*, 4 Αυγούστου 2003, σ. 57.

139. Νίκος Κωνσταντόπουλος (συνέντευξη), *Η Καθημερινή*, 11 Φεβρουαρίου 2001, σ.

10. Για τὸ θέμα αὐτό, τῆς προσφοράς καὶ τῆς ἀντίδοσης γενικότερα στὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ, βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Do ut des», Δωδώνη, 16 : 1 (1987 - Αφιέρωμα στὸν Καθηγητὴ Στέφανο Ι. Παπαδόπουλο). σ. 253-265.

140. Εὐάγγελος Βενιζέλος (δήλωση), *Το Βήμα*, 21 Νοεμβρίου 2000, σ. Α27.

141. Στέλιος Παπαθεμελής (ἄρθρο), *Το Βήμα*, 29 Δεκεμβρίου 2001, σ. Α10.

142. Βύρων Πολύδωρας (συνέντευξη), *Τύπος τῆς Κυριακῆς*, 23 Νοεμβρίου 2003, σ.

16.

143. Ἀντώνης Ντρέκος (συνέντευξη), *Κυριακάτικη Ἐλευθεροτυπία*, 16 Ιουλίου 2000, σ. 18.

144. Zoi Gavriilidou, «Le proverbe dans la presse grecque», *Proverbium*, 20 (2003), σ. 188.

νωλίδς κι έβαλε το καπέλο του αλλιώς», «Ζήσε, Μαύρε μου, να φας τριφύλλι και τον Αύγουστο σταφύλι», «Και η πίτα δική της (της πλουτοκρατίας) και ο σκύλος χορτάτος δεν γίνεται», Άφες αυτοίς, ου γαρ ιδασι τι λέγουσι», «Φοβού τη Νέα Δημοκρατία και μεταρρυθμίσεις φέρουσα»¹⁴⁵.

Οι διαφοροποιήσεις αυτές, τα τελευταία ιδίως χρόνια, έχουν γενικευθεί στην έντυπη, προπάντων, δημοσιογραφία. Κρατώ σε ιδιαίτερο φάκελο αποκόμματα εφημερίδων με τέτοιες διαφοροποιήσεις παροιμιακών ή γνωμικών κειμένων, ανάλογα με τον βαθμό επικαιρότητας των ειδήσεων (π.χ. Ώδινεν ειρήνην και έτεκε πόλεμον!¹⁴⁶, Πήγε για... δουλειά και βγήκε κουρεμένος¹⁴⁷, Γηράσκω αεί παρακολουθούμενος¹⁴⁸, Τα... κουκιά κόποις κτώνται¹⁴⁹, Όπου συμβασιούχος και η μοίρα του¹⁵⁰, Μπρος Γκιούλ, πίσω κάλπες¹⁵¹. Το ενδιαφέρον αυτό θέμα, το οποίο επισήμανε ήδη ο γνωστός παροιμιολόγος Wolfgang Mieder¹⁵², θα με απασχολήσει σε άλλη εργασία μου.

Τον λόγο, για τον οποίο χρησιμοποιείται από τους Έλληνες πολιτικούς η παροιμία δίνει, νομίζω, ο Δημήτριος Λουκάτος, ο οποίος, αν και δεν αναφερόταν αποκλειστικά στη γλώσσα των πολιτικών, εντοπίζει με ακρίβεια τις σπουδαίες δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει μία παροιμία και στην πολιτική έκφραση: «Η λαϊκή παροιμία έχει, από τη φύση και τη γένεσή της, το στοιχείο του ανεύθυνου κατά τη χρήση της, γιατί είναι απρόσωπη και υπαινικτική, χωρίς να προσβάλλει συγκεκριμένα πρόσωπα και χωρίς να περιγράφει τις καταστάσεις που υπαινίσσεται. Ο χειριστής της διστάζει να μιλήσει ξεκάθαρα, φροντίζει όμως, ώστε ο αποδέκτης της να καταλαβαίνει αμέσως ό,τι τον αφορά. Η συνθετική λαϊκή σκέψη "εκπέμπει" πάντα, αλλά και "ακροάται" (αποδέχεται) με ευφύεστατη ταχύτητα, τις παραστατικές κριτικές, που από την παροιμία διατυπώνονται. Η παροιμία μένει πάντα ένας ελεύθερος λόγος, αυθόρμητος και αδέσμευτος, που προβλέπει (συμβουλευόντας), διαπιστώνει (φιλοσοφώντας) και επικρίνει (ρίχνοντας στον καθένα την ευθύνη του). Ο λόγος της δεν είναι θρηνητικός: αρχίζει

145. Το διαφοροποιημένο αυτό γνωμικό χρησιμοποίησε ο Γιώργος Παπανδρέου σε δώλωσή του, αναφερόμενος στο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της Νέας Δημοκρατίας. Βλ. σχετικά *Ελεύθερος Τύπος*, 13 Ιουνίου 2005, σ. 4.

146. *Το Βήμα*, 13 Αυγούστου 2006, σ. Α42 / 70.

147. *Το Βήμα*, 3 Φεβρουαρίου 2007, σ. Β. 12.

148. *Τα Νέα*, 11-12 Φεβρουαρίου 2006 (τελευταία σελίδα).

149. *Τα Νέα*, 27 Φεβρουαρίου 2007, σ. 6.

150. *Το Βήμα*, 20 Μαρτίου 2007, σ. Α32.

151. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 29 Απριλίου 2007, σ. 33.

152. Βλ. σχετικά Wolfgang Mieder, *Antisprichwörter, τόμ. Α' - Γ'*. Wiesbaden 1982, 1985, 1989 αντίστοιχα. Ο ίδιος, *Verdrehte Weisheiten: Antisprichwörter aus Literatur und Medien*. Quelle & Meyer, Heidelberg 1998. Βλ. επίσης Wolfgang Mieder and Anna Tothne-Litovikina, *Twisted Wisdom: Modern Anti-proverbs*. University of Vermont, Burlington 1999.

σοβαρά, με την καλή διάθεσή της συμβουλής, γίνεται μελαγχολικός (από την κακή πρόβλεψη), αλλά στο τέλος δείχνεται δηκτικός και σατιρικός. Ποτέ όμως δεν είναι προσωπικός»¹⁵³.

* * *

Ακολουθούν μερικά κείμενα στην όλη θεματική ενότητά τους, για να φανεί εναργέστερα ο πράγματι ζωογόνος απεικονιστικός ρόλος της χρησιμοποιούμενης παροιμίας και, κατ' επέκταση, των συναφών ρήσεων.

1.

Εφ. Το Βήμα, 25 Νοεμβρίου 1999, σ. 3 (απόσπασμα άρθρου):

«Κλιντονικά μεθεόρτια

Είναι δύσκολο να ερμηνεύσει κανείς την ευφορία ουκ ολίγων συν-Ελλήνων αναφορικά με τη σημασία των εδώ λόγων του Προέδρου Κλίντον. Βεβαίως, *“όποιος θέλει να γελιέται βρίσκει και τότε γελούν”*. Μιά προσεκτική ανίχνευση των σημαινομένων οδηγεί στην ακόλουθη συγκομιδή: Πρώτον: Αμεση και αγχώδης προτεραιότητα του επισκέπτη είναι η προώθηση της τουρκικής υποψηφιότητας δαπάναις του ελληνισμού. Εδώ ο Ξένος επεστράτενε όλη την επικοινωνιακή δεξιοτεχνία. Δεύτερον: Οι θέσεις του Κλίντον για τα μείζονα ελληνικά θέματα υπήρξαν εύηχες, πλην όμως γενικόλογες και αμφίσημες. Υπόκεινται σε διπλή ανάγνωση και στερούνται οποιασδήποτε πρακτικής αξίας. Μην ξεχνούμε: *“Απ’ όσα βλέπεις τα μισά κι απ’ όσα ακούς κανένα”*. Καμία απολύτως συγκεκριμένη δέσμευση δεν ανέλαβε. Είπε εξεπίτηδες πολλά για να μην πει τίποτε. Άλλωστε κατά Πλούταρχον *“η προς λαλείν ακρασία (=πολυλογία) κενόν τον λόγον ποιεί και ανόητον”* (...).

Στέλιος Παπαθεμελής

2.

Εφ. Το Βήμα, 22 Μαρτίου 2000, σ. 10 (απόσπασμα από συνέντευξη):

«Η ΝΔ ήταν πάντα ένα κόμμα του μεσαίου χώρου —και η πραγματική πολιτική βρίσκεται πάντα στο μεσαίο χώρο, στο χώρο του μέτρου. Με τον όρο αυτό ο Κώστας Καραμανλής θέλησε να δείξει ότι η ΝΔ αποκηρύσσει οτιδήποτε είναι ακραίο, είτε από τα δεξιά είτε από τα αριστερά. Μην ξεχνάτε άλλωστε ότι είμαστε ο λαός που ως προμετωπίδα της φιλοσοφικής του σκέψης και υπόστασης έχει το “παν μέτρον άριστον” και το “μηδέν άγαν”. Η ΝΔ είναι η έκφραση της Ελληνικής κοινωνίας που θέλει το μέτρο. Διότι ως σήμερα η πορεία του τόπου διανοπάθησε από τις ακρότητες».

153. Δημ. Σ. Λουκάτος, «Σύγχρονα Λαογραφικά: Γ' Παροιμιολογικά της δημοσιογραφίας μας», *Λαογραφία*, 34 (1988), σ. 143-144.

Προκόπης Παυλόπουλος

3.

Εφ. Τα Νέα, 29 Ιανουαρίου 2001, σ. 12 (απόσπασμα από συνέντευξη):

«Προτεραιότητα στο ασφαλιστικό

(...) Εκτός από τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, υπάρχει η πλουτοκρατία. Δίχως τη ρήξη και την ανατροπή τους, δεν μπορεί να υπάρξει φιλολαϊκή πορεία. Παράδειγμα: Θα βγει η Ελλάδα από τους ΝΑΤΟϊκούς σχεδιασμούς; Θα εφαρμοστεί δημόσιο σύστημα ασφάλισης-υγείας; Θα υπάρχει δουλειά για όλους; Θα πούμε όχι στον ευρωστρατό; Πώς θα γίνουν αυτά; Με τον εκσυγχρονισμό του πολιτικού συστήματος; Με μία εναλλακτική πρόταση που δήθεν θα αμβλύνει τις πιο οξυμένες γωνίες της αντιλαϊκής πολιτικής, διατηρώντας και ενισχύοντας την ουσία, δηλαδή την κυριαρχία των μονοπωλίων; Για να προκόψει ο λαός πρέπει να αφαιρεθεί η πίτα της πλουτοκρατίας. Και η πίτα δική της και ο σκύλος χορτάτος δεν γίνεται (...).

Αλέκα Παπαρήγα

4.

Εφ. Το Βήμα, 17 Φεβρουαρίου 2002, σ. 12 (απόσπασμα άρθρου):

«Η αποθέωση του παγκόσμιου κνιισμού στη Χάγη

“Ήτανε στραβό το κλήμα, τό ’φαγε κι ο γάιδαρος”. Γεγονότα μεγάλης σημασίας για το μέλλον της Ευρώπης και κατ’ επέκτασιν του πλανήτη πέρασαν σε δεύτερη μοίρα. Υπάρχει πάντα ως τάση στα ελληνικά μέσα αυτή η επαρχιώτικη προσέγγιση στα γεγονότα. Πρώτα τι συμβαίνει στην Άνω ή στην Κάτω Παναγιά και μετά αν προλάβουμε τι ελέγχθη στην Ουάσιγκτον ή τις Βρυξέλλες. Μιλάμε επί του προκειμένου για τη δίκη Μιλόσεβιτς στη Χάγη. Και το πρόσωπο του κατηγορουμένου και τα γεγονότα που συγκροτούν το κατηγορητήριο και ο θεσμός που δοκιμάζεται με την ευκαιρία αυτή, νομίζω, αξίζουν περισσότερο την προσοχή μας».

Θεόδωρος Πάγκαλος

5.

Εφ. Το Βήμα, 10 Οκτωβρίου 2003, σ. 12 (δήλωση):

«Παροιμίες

Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης συνέστησε επίσης αυτοσυγκράτηση στην κυβέρνηση και στις διευκολύνσεις που κάνει σε παλαιές οφειλές φορολογουμένων προς το Δημόσιο. “Είστε”, είπε, “ασυγκράτητοι στην προσπάθειά σας να βρείτε όπως-όπως χρήματα. Είναι αυτό που λέει η λαϊκή παροιμία: *Ο Εβραίος σαν φτωχαίνει τα παλιά τεφτέρια πιάνει*. Ψάχνει ο υπουργός Οικονομικών να εισπράξει ό,τι και όπως μπορεί”».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

- Ακου τη γνώμη μου και από τη δική σου μη βγαίνεις:* 49
Άλλαξε ο Μανωλιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς: 48, 51, 57
Αλλού τα κακαρίσματα κι αλλού γεννούν οι κότες: 53
Αν δεν χτυπήσει ο κεραυνός, ο μουζίκος (χωρικός) δεν ξυπνά: 46
Αντί να χτυπάνε τον γάιδαρο, χτυπάνε το σαμάρι: 52
Απ' όσα βλέπεις τα μισά κι απ' όσα ακούς κανένα: 49, 59
Από την πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλα: 53
Απρίλης, Μάης κοντά το θέρος: 54
Αρχή άνδρα δείκνυσι: 55
Άφες αυτοίς, ου γαρ οίδασι τι ποιούσι: 57
Βοήθα με φτωχέ, για να μη σου μοιάσω: 52
Γιάννης κερνάει και Γιάννης πίνει: 52
Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν εκράτεις: 51
Δεν μπορείτε να μοιράσετε δυό γαϊδουριών άχνη: 50
Δυνατά οι προύχοντες πράττουσιν και οι ασθενείς ξυγχωρούσι: 55
Εδώ και τώρα!: 46
Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλαι: 51
Εκεί που μας χρωστάγανε, μας πήραν και το βόδι: 50
Ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη: 48, 54
Εξω πάμε καλά!: 46
Έφτασε ο κόμπος στο χτένι: 48, 50
*Ζήσε Μάη μου να φας τριφύλλι
 και τον Αύγουστο σταφύλι:* 52, 57
Η αρχή είναι το ήμισυ του παντός: 55
*Η παπάς-παπάς
 ή ξευγάς-ξευγάς:* 50
Η προς λαλείν ακρασία κενόν τον λόγον ποιεί και ανόητον: 56, 59
Ηταν στραβό το κλίμα, τό φαγε κι ο γάιδαρος: 60

Θα δουλεύουν τα άλογα, για να τρώνε τα γαϊδούρια: 50

Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα: 48, 53

Καθαρός ουρανός, αστραπές δεν φοβάται: 54

Κάθε μέρα δεν είναι πασχαλιά: 54

Κάθε πράγμα στον καιρό του κι ο κολιός τον Αύγουστο: 49

Και η πίτα ολόκληρη και ο σκύλος χορτάτος: 54, 57, 60

Και οι κρίνοντες, κρίνονται: 56, 57

Καλότυχος που ζήσει,

έλεγε η Μαριά του Ζήση: 56

Κοινή γαρ η τύχη και το μέλλον αόρατον: 55

Κοινή γαρ η τύχη, κοινή και η ευθύνη: 55

Κοντός ψαλμός, αλληλούια: 53

Λαγός τη φτέρη έσειε, κακό της κεφαλής του: 48

Μεν σουζεις τα πόθκια σου πριν να καβαλιτζήσεις: 46

Μηδέν άγαν: 55, 59

Μην αφήνεις για αύριο κάτι που μπορείς να κάνεις σήμερα: 49

Μνημόσυνο με ξένα κόλλυβα δεν γίνεται: 52

Να μαζέψουμε στο σακούλι,

φασούλι φασούλι: 49

Να πιάνουμε την ουρά του γαϊδάρον να μην στάξει: 52

Να σε κάψω, Γιάννη, να σ' αλείψω λάδι: 52

Ο βάτραχος που είναι σ' ένα πηγάδι, βλέπει το μέγεθος του ουρανού ίσιο με το στόμιο του πηγαδιού: 50

Ο βουλεντής δεν μπορεί να κρατάει δυό καρπούζια σε μία μασχάλη: 50

Ο δρόμος ανοιχτός και τα σκυλιά δεμένα: 52

Ο Εβραίος σαν φτωχαίνει, τα παλιά τεφτέρια πιάνει: 52, 60

Ο καλός ο καπετάνιος στη φουρτούνα φαίνεται: 53

Ο κόσμος τό 'χει τούμπανο κι εμείς κρυφό καμάρι: 48, 53

Ο κύβος ερρίφθη: 55

Ο νηστικός καρβέλια ονειρεύεται: 52

Ο σώζων εαυτόν σωθήτω: 57

Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους: 49

Όλα είναι ματαιιότητες,

πού 'λεγε κι ο Παναγιώτης: 56

Όλα τά 'χε η Μαριορή, ο φερετζές της έλειπε: 53

Όλα τα στραβά τα καρβέλια τα φτιάχνει η νύφη: 53

Όποιος βαριέται να ζυμώσει, δέκα μέρες κοσκινίζει: 51

Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει: 48

Ὅποιος ἔχει τα γένια,
ἔχει και τα χτένια: 49

Ὅποιος θέλει να γελιέται, βρίσκει και τότε γελούν: 52, 59

Ὅποιος ξύνεται στη γκλίτσα του τσοπάνη, την τρώει στο κεφάλι: 48

Ὅποιος φεύγει από το μαντρί, τον τρώει ο λύκος: 48

Ὅποιος φυλάει τα ρούχα του, ἔχει τα μισά: 49

Ὅπου ακούς πολλά κεράσια, κράτα και μικρό καλάθι: 48, 49

Ὅσα ξέρει ο νοικοκύρης, δεν τα ξέρει ο κόσμος όλος: 54

Ὀν συ με λoidορείς, αλλ' ο τόπος: 56

Ουδέν κακόν αμιγές καλού: 55

Ὀνκ εν τω πολλώ το εν: 55

Ὀνκ ήλθον καταλύσαι, αλλά πληρώσαι: 57

Παν μέτρον άριστον: 55, 59

Πάντα όσα αν θέλητε ήνα ποιώσιν νμίν οι άνθρωποι ούτω και
υμείς ποιείτε αυτοίς: 57

Πάντων κάκιστον η ευπετείή παιδεύσαι την νεότητα: 56

Παρά φίλο δολερό

έχε φανερό εχθρό: 49

Πάταξον μεν, άκουσον δε: 56

Πού ήσουν νιότη πού'λεγες πως θα γινόμενν άλλος: 51

Σήμερον εμού, αύριον ετέρου και ουδέποτε τινός: 55

Σπεύδε βραδέως: 55

Στεργή μου γνώση να σ' είχα πρώτα: 54

Στου κουφού την πόρτα,

όσο θέλεις βρόντα: 51

Στραβός βελόνα γύρευε μέσα στον αχερώνα

και ο κουφός τον έλεγε την άκουσα που βρόντα: 53

Σφάξε με αγά μου, για ν' αγιάσω: 54

Τα πάντα ρει και ουδέν μένει: 56

Της καλής της γίδας βαράνε τα κουδούνια και της καλής απιδιάς
τα απίδια: 49

Το γοργόν και χάριν έχει: 49

Το δις εξαμαρτείν ονκ ανδρός σοφού: 55

Το μη χείρον βέλτιστον: 55

Τον γουρουνιού τα μάτια, γουρουνίσια βλέπουν: 51

Φάγαμε το βόδι και μας έμεινε η ουρά: 54

Φιλάμε τα πόδια του κεφαλιού που δεν σκύβει: 52

Φοβού τους Δαναούς και δώρα φέροντες: 56

Φωνάζει ο κλέφτης, για να φοβηθεί ο νοικοκύρης: 48, 50, 51, 57

Χείροσι νόμοις ακινήτοις χρωμένη πόλις κρείττων ἐστίν ἢ καλῶς ἔχουσιν ἀκούροις: 56

Χωριό που φαίνεται, κολαούζο δεν θέλει: 53

Ωδινεν ὄρος και ἔτεκε μυν: 55

Do ut des: 57

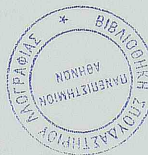
Errare humanum est. Perseverare diabolicum: 57

Scripta manent: 57

Timeo Danaos et dona ferentes: 56

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Αβέρωφ Ευάγγελος: 48
 Αβραμόπουλος Δημήτρης: 54
 Αθανασάκης Νίκος: 47, 50
 Αναγνωστόπουλος Θόδωρος: 47, 50
 Αρσένης Γεράσιμος: 48
 Βαλυράκης Σήφης: 47, 57
 Βαρβιτσιώτης Ιωάννης: 47, 50
 Βενιζέλος Ευάγγελος: 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 57
 Βερυβάκης Ελευθέριος: 47, 52
 Βουλγαράκης Γιώργος: 47, 57
 Γείτονας Κώστας: 47, 55
 Γεωργακόπουλος Δημήτρης: 47, 50
 Γιακουμάτος Γεράσιμος: 47, 49
 Γιαννάκου Μαριέττα: 47, 49, 53
 Γιαννόπουλος Ευάγγελος: 47, 54
 Γκιούλ Αμπντουλάχ: 58
 Δασκαλάκης Γιώργος: 47, 54
 Διαμαντοπούλου Άννα: 47, 49, 55
 Έβερτ Μιλτιάδης: 47, 51, 52
 Ζήση Ροδούλα: 47, 49
 Κάκκαλος Νίκος: 47, 55
 Κακλαμάνης Απόστολος: 47, 53, 54
 Κανέλλη Λιάνα: 47, 49
 Καραμανλής Κωνσταντίνος: 46
 Καραμανλής Κώστας: 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55
 Καψής Γιάννης: 47, 52, 54
 Κεφαλογιάννης Ιωάννης: 47, 51
 Κεφαλογιάννης Μανόλης: 47, 51, 52, 53, 54
 Κληρίδης Γλαύκος: 46, 47
 Κλίντον Μπιλ: 49, 52, 56, 59
 Κουλούρης Κίμων: 47, 55
 Κουλουριάνος Δημήτρης: 47, 52, 56
 Κωνσταντόπουλος Νίκος: 47, 51, 57
 Κωστόπουλος Μήτσος: 47, 53
 Λαλιώτης Κώστας: 47, 49, 50, 51, 53
 Λιάπης Μιχάλης: 47, 49, 50, 52
 Μαρίνος Γιάννης: 47, 48, 51
 Μητσοτάκης Κωνσταντίνος: 47, 48, 49, 50, 51, 52, 60
 Μιλόσεβιτς Σλόμπονταν: 60
 Μιχαλολιάκος Βασίλης: 47, 48, 49
 Μπακογιάννη Ντόρα: 47, 49, 54
 Νίμιτς Μάθιους: 56
 Ντρέκος Αντώνης: 48, 57
 Οτσαλάν Αμπντουλάχ: 55
 Πάγκαλος Θεόδωρος: 47, 51, 53, 57, 60
 Παπαδημούλης Δημήτρης: 48, 54
 Παπαθεμελής Στέλιος: 47, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 59
 Παπακωνσταντίνου Μιχάλης: 48, 49, 56
 Παπανδρέου Ανδρέας: 46, 51
 Παπανδρέου Γιώργος: 47, 48, 49, 51, 54, 55, 57
 Παπαντωνίου Γιάννης: 48, 56
 Παπαρήγα Αλέκα: 46, 47, 49, 51, 54, 60
 Παπούλιας Κάρολος: 47, 55
 Πατάκης Γιάννης: 48, 49
 Παυλόπουλος Προκόπης: 47, 51, 55, 59
 Πολύδωρας Βύρων: 48, 57
 Πούτιν Βλαντίμιρ: 46
 Πρωτόπαπας Χρήστος: 48, 55

- Ρεγκούζας Αδάμ: 50
 Ρέππας Δημήτρης: 48, 55
 Ρουσόπουλος Θεόδωρος: 48, 51, 55
 Ρωμαίος Γιώργος: 47, 50, 53, 55
 Σαμαράς Αντώνης: 49
 Σημίτης Κώστας: 48, 51
 Σκανδαλίδης Κώστας: 47, 50, 51, 53, 54, 55
 Σκουλάκης Μανόλης: 48, 53
 Σουφλιάς Γιώργος: 47, 51, 52, 54
 Σπηλιωτόπουλος Άρης: 48, 51
 Στεφανόπουλος Κωστής: 48, 53
 Συμεών: 56
 Τασούλας Κώστας: 48, 56
 Τριγάζης Πάνος: 48, 50
 Τσιπλάκης Κώστας: 48, 50
 Τσιτουρίδης Σάββας: 48, 50
 Τσοβόλας Δημήτρης: 47, 48, 49, 51, 53
 Τσοχατζόπουλος Άκης: 48, 53
 Φλωράκης Χαρίλαος: 46
 Χυτήρης Τηλέμαχος: 47, 50, 53, 54
 Ψαρούδα-Μπενάκη Άννα: 48, 50